

**БОДРУК О.С.,
кандидат
філософських наук,
доцент**

Національний інститут проблем міжнародної безпеки при Раді національної безпеки і оборони України

Найважливішою військово-політичною організацією Європи з другої половини ХХ сторіччя був і залишається Північноатлантичний союз. Сформований на уламках по-воєнної Європи 4 квітня 1949 р., Альянс узяв на себе як політичні, так і суто військові функції. Більшість дослідників приділяють головну увагу військовій складовій НАТО, і цей підхід має сенс, бо Альянс створювався насамперед як система колективної оборони. Але необхідність вирішення проблем європейської безпеки постійно посилювала політичну складову Євроатлантичного Союзу. У цьому контексті НАТО відіграво роль “великого інтегратора” по-воєнної Європи. Так, наприклад, Альянс у 50-х роках узяв на себе відповідальність і створив умови для примирення двох довічних антагоністів – Франції та Німеччини – і тим самим заклав фундамент Європейського Союзу; на початку 80-х років НАТО сприяло становленню демократії в Іспанії після тривалого періоду диктатури Франко, а також створило умови для залучення цієї країни до європейських справ; тільки завдяки втру-

**СТРАТЕГІЧНІ
ШДХОДИ ТА
ІНІЦІАТИВИ
УКРАЇНИ З
РОЗВИТКУ
ВІДНОСИН З
НАТО**

чанню НАТО грецько-турецький військовий конфлікт не перейшов у криваву повномасштабну війну.

Упродовж усієї історії свого існування Альянс постійно поповнювався новими членами. Після підписання Вашингтонського документу між США, Канадою та десятьма західноєвропейськими країнами членами НАТО стали: у 1952 р. – Греція і Туреччина, у 1955 р. – ФРН, у 1982 р. – Іспанія, у 1999 р. – Чехія, Польща та Угорщина. Ще 9 країн подали заявки на вступ до Альянсу. Приєднання до НАТО трьох країн Центральної та Східної Європи було наслідком корінних геополітичних змін у Європі та світі після розпаду ОВД та дезінтеграції Радянського Союзу. У 1991 р. після тривалих дискусій про структуру та функції Альянсу в нових геополітичних умовах було прийнято рішення про головні напрями його трансформації до завдань ХХІ сторіччя. У стислому вигляді ці трансформаційні напрями полягли у тому, щоб:

- 1) пристосувати Альянс до виконання нових завдань, враховуючи нові виклики безпеці (передбачалось значне скорочення ЗС у Європі, а також ширше використання багатонаціональних військових формувань);
- 2) розширювати можливості для прийому нових членів;
- 3) зміцнити партнерство з країнами Європи та постсоціалістичними країнами.

При цьому головну увагу було зосереджено на посиленні політичної ролі Альянсу та його внеску разом з іншими міжнародними організаціями у справу збереження безпеки і стабільності, від яких залежить майбутнє Європи.

Інституціональним закріпленням рішень Лондонської (травень 1990 р.) та Римської (листопад 1991 р.) зустрічей на вищому рівні було заснування у грудні 1991 р. Ради північноатлантичного співробітництва – як форуму для діалогу і співробітництва між членами Альянсу та новими незалежними країнами Центральної та Східної Європи і пострадянськими країнами, що утворилися внаслідок розпаду СРСР. В рамках РПАС у січні 1994 р. була схвалена концепція “Партнерства заради миру”, що передбачала:

- полегшення досягнення прозорості у плануванні національної оборони та формуванні національного бюджету;
- забезпечення демократичного контролю над Збройними силами;
- підтримку в межах, дозволених конституціями, спроможності й готовності брати участь в операціях, що здійснюються під егідою ООН і (або) в межах відповідальності НБСЄ;
- розвиток військового співробітництва з НАТО для участі у спільному плануванні, військовій підготовці, військових навчаннях, покликаних підвищити здатність учасників ПЗМ до виконан-

ня місій, пов'язаних з підтриманням миру, пошуково-рятувальними та іншими операціями, про які згодом може бути домовлено; - розбудову ЗС з метою покращання взаємодії із ЗС держав-членів Північноатлантичного альянсу.

Активна участь у програмі “Партнерство заради миру” мала відігравати важливу роль у процесі розширення НАТО. У відповідь на бажання країн-партнерів поглибити і розширити партнерство у травні 1997 р. на зустрічі міністрів закордонних справ країн НАТО у Сінтри (Португалія) було прийняте рішення вдосконалити програму “Партнерство заради миру” та створити Раду євроатлантичного партнерства, як форум для консультацій і співпраці у питаннях безпеки та оборони. Рада євроатлантичного партнерства, на думку держав, що беруть участь у її роботі, залишається загальною рамковою структурою для всіх аспектів співпраці НАТО з партнерами. Вона створює розширеній політичний вимір як для консультацій, так і для співробітництва. Консультації в рамках РЄАП посилюють транспарентність і довіру серед її членів у питаннях безпеки, сприяють запобіганню конфліктам і врегулюванню криз та розвивають заходи з практичного співробітництва, включаючи планування за надзвичайних ситуацій цивільного характеру, наукові та екологічні питання.

Суттєві зміни в Євроатлантичному стратегічному середовищі внаслідок завершення “холодної війни” були відображені у Стратегічній концепції НАТО 1991 року. Разом з тим упродовж останніх десяти років відбулися подальші глибокі зміни у сфері політики безпеки: НАТО дійшло згоди щодо ухвалення політики розширення Альянсу на Схід. Новими членами Євроатлантичної системи безпеки стали колишні члени ОВД – Польща, Угорщина, Чехія. У цей період виникає нова, більш інтегрована Європа, створюється Євроатлантична система безпеки, в якій НАТО відіграє провідну роль, встановлюються нові форми співпраці між країнами Євроатлантичного регіону.

Рішення про разову участь НАТО у миротворчих операціях ООН на території колишньої Югославії, завдання бомбових ударів по Сараєво та Горажде, так само, як і проведення військової операції в Іраку “Лис пустелі”, створили прецедент застосування військових підрозділів в операціях поза зону відповідальності Альянсу та без відповідного рішення Ради Безпеки ООН. Зміна спектру загроз у Європі та світі в цілому призвела до розширеного тлумачення терміну “загроза”. Якщо раніше до колективних дій можна було вдатися лише у відповідь на агресію проти будь-якої з держав-членів НАТО, то тепер такі дії, спрямовані на усунення загрози міжнародній безпеці, можуть бути відповіддю на геноцид, порушення прав людини і навіть порушення режиму нерозповсюдження ядерної зброї. Документальним закріпленням змін, що сталися в загальному середовищі безпеки,

стала нова стратегічна концепція Альянсу, яка була схвалена на ювілейному самміті країн-членів 23-24 квітня 1999 року.

Україна – НАТО

Виходячи зі стратегії входження України до європейських та євроатлантических структур будуються відносини України з НАТО. Нова стратегічна концепція альянсу 1999 р. окремим розділом виділяє роль України. В цьому документі записано: “Україна посидає особливе місце в Євроатлантичному середовищі безпеки і є важливим і цінним партнером у сприянні стабільноті та спільним демократичним цінностям. НАТО зацікавлена в подальшому зміцненні особливого партнерства з Україною на основі Хартії Україна-НАТО, включаючи політичні консультації з питань, що становлять спільний інтерес, та з широкого кола питань практичного співробітництва. Альянс продовжує підтримувати суверенітет і незалежність, територіальну цілісність, демократичний розвиток, економічне піднесення України та її статус неядерної держави як ключові фактори стабільноті й безпеки в Центральній і Східній Європі та Європі в цілому”.

Характерно, що нова стратегічна концепція була прийнята саме в той період, коли її головні постулати проходили випробування у косовському збройному конфлікті. Аналізуючи його результати можна дійти таких висновків:

Балканська криза вплинула на весь спектр міжнародних стосунків, загострила суперечності між Росією та НАТО, а також поставила перед Україною ряд складних проблем що охоплюють увесь спектр відносин між Україною і НАТО.

Україна, зважаючи на роль Альянсу в структурі Європейської та глобальної безпеки, розвиває свої стосунки з НАТО, причому визначальну роль у цьому процесі відіграють органи виконавчої влади. Головним аргументом уряду на захист такої позиції є теза про те, що Альянс підтримає Україну на випадок прямої військової агресії проти неї або в інших надзвичайних ситуаціях і надасть відповідну допомогу. Для таких сподівань є певні підстави. Так, наприклад, Р. Пайпс, відомий політолог, пише: “Якщо зважати на існуючий досвід, на випадок конфлікту між Росією та однією з колишніх республік європейські союзники навряд чи підуть далі виявлення співчуття. Що ж стосується Сполучених Штатів, то вони, безперечно, реагуватимуть різкіше, особливо якщо жертвою російських погроз стане Україна чи одна з республік, що виходять до Каспійського моря. Перша – у світлі її геополітичної важливості, інші – завдяки їх нафтovому потенціалу”.

Співробітництво Україна-НАТО здійснюється в рамках Хартії про особливе партнерство між Україною та організацією Північноатлан-

тичного Договору. Хартія з НАТО стала першим міждержавним документом такого рівня, що чітко визнав європейську та євроатлантичну приналежність України. Попри всі дебати стосовно доцільності та ефективності такого партнерства, факти свідчать на користь останнього.

Після трагічних подій 11 вересня 2001 року у США НАТО перебуває у стані невизначеності. США та їх союзники розпочали тривалу кампанію боротьби з міжнародним тероризмом, яка не обмежиться операціями в Афганістані, а буде поширена і на інші країни. В міжнародній політичній системі на хвилі боротьбі із тероризмом розпочався процес формування нових систем партнерства між великими державами, намітилися контури нової конфігурації системи міжнародних відносин, що може радикально змінити уявлення про майбутній світовий устрій.

До базових елементів такої конфігурації, які впливають на зовнішню політику України, можна віднести:

- нову роль НАТО як глобального актора і провідної потуги в боротьбі із тероризмом, розповсюдження сфери діяльності НАТО за межі її традиційної зони відповідальності. НАТО практично стає базовою структурою не тільки європейської, але й глобальної колективної безпеки;
- зміна характеру Альянсу внаслідок нових завдань його діяльності та поширення НАТО на Схід за рахунок нових членів;
- новий формат відносин НАТО і РФ з елементами інтеграції останньої в систему прийняття рішень Альянсу;
- інтенсивне зближення РФ та США, яке може набути рис реально-го стратегічного партнерства;
- геополітичні експансії США і НАТО в регіони Центральної Азії та Кавказу за умов узгодження інтересів Заходу та РФ.

1. Позиції та рішення Північноатлантичного Альянсу.

Зміна міжнародної ситуації стимулювала перетворення НАТО з регіональної організації оборонного характеру на організацію держав, які опікуються питаннями побудови та підтримання нової глобальної системи безпеки.

Європа, за висновками експертів, на сьогодні не готова протистояти міжнародному тероризму, саме тому зараз активно обговорюється питання щодо реформування внутрішніх державних інституцій та створення спеціальних органів для боротьби із злочинністю, відмиванням грошей тощо. Під час проведення міжнародного семінару у Мадриді “Розширення НАТО: кандидати”, (5-6 листопада 2001 р.), обговорювалися шляхи адаптації НАТО до нових умов, серед яких:

- перегляд пріоритетів НАТО (на перший план висуваються питання боротьби з тероризмом, організованою злочинністю та наркобізнесом);

- реформування структури та органів управління НАТО відповідно до нових завдань з метою їх пристосування до більшої кількості членів;
- розробка критеріїв готовності вступу країн – претендентів в Альянс, функції та завдання якого змінюються.

Враховуючи вищезгадане, можна очікувати, що процедура прийому до НАТО зазнає певних змін. Зокрема, досвід роботи з трьома країнами ЄС, які стали новими членами Альянсу, засвідчив помилковість рішення надати пріоритетного значення при прийомі до НАТО політичному, а не військовому чиннику. Керівництво НАТО не очікувало, що процес реформування та адаптації збройних сил Чехії, Угорщини і Польщі до стандартів НАТО буде таким складним і повільним. Тому на даному етапі увага, передусім, буде звертатися на стан збройних сил кожної країни-претендента та їх готовність до участі разом з іншими членами Альянсу в акціях по захисту спільніх інтересів.

Найближчим часом НАТО має намір розробити *нові критерії оцінки готовності країн-кандидатів на вступ до організації*. Завершується процес опрацювання механізму та критеріїв прийому до НАТО, які будуть запропоновані для їх впровадження на самміті у Празі, який відбудеться у грудні 2002 р.

В них мають бути враховані:

- наявність відповідно до стандартів НАТО потужної, мобільної, якісно озброєної професійної армії, здатної брати участь у військових та гуманітарних операціях Альянсу (*обговорюється можливість введення спеціалізації для збройних сил з метою їх взаємного доповнення та досягнення більш щільної взаємодії. При цьому окремі країни навіть взагалі можуть не мати збройних сил, оскільки зараз у деяких випадках більш потрібні поліцейські сили, наприклад, в Косово*);
- готовність країни-кандидата брати участь у захисті безпеки інших країн-членів, а не лише вимагати цього від Альянсу;
- наявність відповідного демократичного іміджу країни-кандидата, який би не викликав сумніву громадської думки інших країн (кандидатів, членів) щодо необхідності спільногго захисту цієї країни;
- широка підтримка з боку населення країни-кандидата ідеї вступу до НАТО;
- спроможність уряду ефективно керувати армією і спеціальними службами, здійснювати демократичний контроль над збройними силами та стійкий зв'язок між військовими та цивільними компонентами суспільства;
- створення ефективної, демократичної державної системи та розробка механізму взаємодії міністерств оборони та внутрішніх справ у кризових ситуаціях.

У світлі посилення антитерористичної спрямованості діяльності НАТО були ухвалені рішення та заходи для розширення наявних воєнних можливостей боротьби з тероризмом, а саме:

- посилити обмін розвідувальними даними та співпрацю як на двосторонньому рівні, так і в рамках відповідних структур НАТО, що опікуються питаннями загроз, які походять від тероризму, та заходів, що мають бути вжиті з метою протидії тероризму;
- надати індивідуально або колективно, як це буде доцільно, та відповідно до своїх можливостей допомогу країнам членам Альянсу та іншим державам, яким може серйозно загрожувати терористична діяльність через ті, що вони підтримали антитерористичну кампанію;
- вжити необхідних заходів з метою гарантування підвищеного рівня безпеки об'єктів США та інших держав-членів на їх територіях;
- повернути виділені спільні сили та засоби, які безпосередньо застосовуватимуться під час проведення антитерористичної операції, у зону відповідальності НАТО;
- надати необмежене право прольоту над своїми територіями військовим літакам США та інших країн-членів, які будуть залучені до участі в операції;
- надати США та іншим країнам-членам доступ до портів та аеродромів на території країн членів НАТО для ведення антитерористичної операції, зокрема для здійснення дозаправлення, згідно з національними процедурами.

Члени Північноатлантичної ради також вирішили, що Альянс має бути готовим розгорнути в Східному Середземномор'ї *підрозділи постійно діючих ВМС НАТО* з метою забезпечення присутності НАТО та демонстрації рішучості, а також – розгорнути підрозділи десантних сил раннього попередження для участі в антитерористичній операції. Крім того прийнято рішення розглянути можливий вплив терористичних актів на майбутню структуру та завдання Альянсу, зокрема щодо ініціативи оборонних можливостей, потреби в більш гнучких силах та обміні розвідданими. Було також висунуто пропозицію створити *спеціальні антитерористичні сили* в рамках НАТО.

2. Європейський Союз.

22 вересня глави держав Європейського союзу провели в Брюсселі екстрену зустріч, на якій розглянуто питання, пов'язані з координацією правоохоронної діяльності й антитерористичних акцій усередині ЄС. Також обговорювалося питання участі Євросоюзу в міжнародній коаліції, створеній США для боротьби з тероризмом. Питання, пов'язані із структурою коаліції, її керівництвом, а також процесом розподілу оперативної інформації між її членами викликали

серйозні дебати як у Вашингтоні, так і у Брюсселі. Справа в тім, що і ЄС, і США прагнули не тільки здійснювати повний контроль над антитерористичною операцією, але й одержувати одне від одного всю можливу розвідувальну інформацію, пов'язану з її проведенням. Одночасно кожна зі сторін хотіла б до мінімуму звести обсяг переданих партнерам своїх власних розвідданих, не говорячи вже про джерела і шляхи їхнього одержання. Отже, щоб антитерористична коаліція була по-справжньому діючою, їй необхідно мати відповідну структуру обміну інформацією між її членами, що передбачає повну участь останніх у виробленні рішень і керуванні операціями. Досягти цього в короткий термін дуже важко. В той же час фактична ліквідація кордонів між країнами ЄС і введення загальної валюти надають можливість очікувати й на *організацію на Європейському континенті чіткої координації діяльності правоохоронних і розвідувальних органів*. А єдина загальноєвропейська розвідувальна структура може в остаточному підсумку підняти ефективність спецслужб Європи до рівня американських.

В останні роки окремі учасники альянсу стали наголошувати на необхідності деяких нових підходів до вирішення питань безпеки. Вони почали впроваджувати виразно стримуючий вплив на ряд найважливіших (у тому числі і військових) напрямків діяльності блоку (наприклад, на ядерну політику і стратегію, на проблему його розширення на схід т.п.). Ця обставина надала союзникам США більше поле для маневрування і можливість висловлювати свою точку зору по цьому та інших питаннях, які не завжди збігаються з поглядами Вашингтона. Це, наприклад, висловлення, яке наробило стільки гласу, глави МЗС ФРН Й. Фішера про необхідність перегляду концепції НАТО щодо застосування першим ядерної зброї, що стало (вперше в історії НАТО) предметом обговорення на рівні міністрів закордонних справ і було відкинути (хоча схожої з ФРН точки зору дотримуються Канада й Іспанія). Розбіжності між США і їхніми союзниками проявилися і по одному із стрижневих питань політики і стратегії НАТО на сучасному етапі – розширенню сфери діяльності НАТО за межі встановленої Північноатлантичним Договором зони відповідальності. Ряд країн-членів, у першу чергу такі провідні члени НАТО, як Франція, Німеччина й Італія вважають, що альянс може посилати свої війська за межі сфери його відповідальності тільки з дозволу РБ ООН, вбачаючи в цьому певне обмеження глобалістських зазіхань Вашингтона. У зв'язку з цим в нову стратегічну концепцію НАТО було включене положення про те, що головну відповідальність за підтримку міжнародного миру і безпеки несе РБ ООН, а НАТО повинна, по можливості, звертатися до РБ за схваленням. Завдяки активній позиції президента Франції Ж. Ширака в цей документ було включено також положення про те, що сферою діяль-

ності НАТО є євроатлантичний регіон, а не більш широкий, або небільшений простір, як того хотіли б США.

На сьогодні серед країн – членів Альянсу немає єдиної думки, щодо питання про роль НАТО в процесі проведення антитерористичної операції. У цьому на власному досвіді довелося переконатися Герхарду Шрьодеру, змушенному поставити на карту власну політичну кар'єру як останній аргумент у діалозі з парламентарями з приводу участі бундесверу у війні. Франція, на відміну від Великої Британії, взагалі усунулася від будь-якої реальної допомоги США, а її ЗМІ останній місяць демонструють посилення антиамериканських настроїв. Практично відразу ж після рішення НАТО про введення в дію статті п'ятої Північноатлантичного договору французькі офіційні особи заговорили про необхідність проведення консультацій США з усіма країнами альянсу перед початком військових операцій. Канцлер ФРН Герхард Шрьодер заявив зокрема: *“Країни НАТО мають не тільки зобов’язання перед альянсом, але і права, у тому числі право на одержання всієї необхідної інформації і на участь у консультаціях”*.

Все це дає серйозні підстави розглядати ситуацію, яка склалася, як другий, після розпаду СРСР, виклик для НАТО, який полягає у необхідності кардинального переосмислення своїх цілей та завдань, пошуку консенсусу у питаннях поширення відповідальності Альянсу поза межами договірної території, вирішенні дилеми з прийомом нових членів та зміною ставлення США до своїх союзників.

Financial Times Deutschland розцінів ситуацію з НАТО таким чином: Північноатлантичний альянс став *“несподіваною жертвою подій 11 вересня”*, оскільки США зневірилися у спроможності НАТО впоратися з глобальними загрозами і тому просто ігнорують його. Але виправданням для зовнішньої незаангажованості НАТО в операції в Афганістані слугує те, що Альянс (не в останню чергу зусиллями США) був орієнтований на відбиття зовсім інших загроз.

Європейські союзники США висловлюють тривогу з приводу того, чи залишиться НАТО головним інструментом безпеки і політики Заходу або ж американці відведуть союзу роль “одного з інструментів” у своїй глобальній стратегії, що будеться на прийнятті принципових рішень і виборі задач переважно самим Вашингтоном?

Події останніх місяців підтверджують, швидше, другу тенденцію

Відомий своєю безапеляційністю Збігнев Бжезінський так охарактеризував ситуацію: *“Європи немає в цій війні, є тільки європейські держави. Наприклад, Англія... Інші – ті, хто раніше досить хвалькувато дозволив про Європу, що відіграє самостійну, світову роль у політиці безпеки, – нині поводяться стриманіше”*. Він, звичайно, за те, щоб союзники в чомусь допомагали Америці, але вважає, що *“справді важливі задачі все одно мають вирішуватися Вашингтоном одноосібно”* і що мова йде сьогодні *“про світ лише з одним полюсом могутності – США”*.

Тривалий час військова організація НАТО була в цілому на рівні за-дач протистояння радянському блоку. Зараз у Пентагоні зверхнью по-глядають на її серйозне “технологічне відставання” від збройних сил США, що не дає змоги, наприклад, вести війну “вибіркових ударів”.

На грудневій зустрічі міністрів оборони Альянсу Дональд Рам-сфелд і лорд Робертсон підштовхували європейців до збільшення витрат і зусиль щодо виконання програм сучасних озброєнь. Однак розрив може бути переборений тільки шляхом надання новітніх американських технологій.

Інша річ, що НАТО зберігає для США цінність своєю створеною і розширюваною інфраструктурою в Європі, корисною для американських операцій і за її межами останньої. Але в європейських військових колах Прага-2002 викликає чималі сумніви. Країни-кан-дидати на вступ у НАТО не дуже скоро будуть здатні зробити який-небудь внесок в оборону Альянсу і, швидше, створять для нього нові проблеми. Якщо до сьогоднішніх 19 членів у майбутньому додадуться нові, то Рада НАТО може перетворитися в розширеній дис-кусійний клуб.

18.01.2002 р. американський сенатор Річард Лугар (Richard Lugar) під час виступу у Брюсселі на конфіденційній зустрічі послів при Організації Північноатлантичного договору (НАТО) і фахівців з пи-тань безпеки поставив під сумнів доцільність існування НАТО у нинішньому вигляді. Він заявив про те, що європейські країни-члени НАТО повинні радикально перебудувати Альянс для боротьби з найбільшою у світі загрозою – “розповсюдженням терористичних осередків і зброї масового ураження”, інакше НАТО може стати марним і втратити американську підтримку.

Як вважає сенатор Лугар, очікувані від листопадового 2002 р. самміту НАТО у Празі історичні досягнення сьогодні можуть вияви-тися небезпечно недостатніми для здійснення того, що насправді потрібно. “Реалії такі, що ми у Празі можемо почати черговий раунд розширення НАТО і встановити нові стосунки НАТО – Росія, але при тому ... Альянс усе ще буде розглядатися як невдалий – саме так, невдалий, – якщо тільки він не буде перетворений у нову важливу си-лу у війні з тероризмом”. “Архітектура того, як потрібно вести війну” (термінологія сенатора Лугара), передбачає два кроки, що звучать настільки ж просто, наскільки важко буде їх здійснити:

- НАТО варто скласти список усіх держав, що сьогодні мають на своїй території терористичні осередки, добровільно чи ні. Шляхом обміну розвідувальною інформацією, припинення незаконних ка-налів фінансування, підтримки місцевої поліції, здійснення дипло-матії й інформування громадськості НАТО і більш широка ко-аліція держав, що ведуть боротьбу з тероризмом, у наступні роки будуть прагнути систематично викорінювати кожен такий терори-

стичний осередок і повідомляти про свої успіхи громадськості, щоб увесь світ міг спостерігати й оцінювати їхню діяльність;

- НАТО варто скласти “другий список, в якому будуть усі держави, що мають матеріали, програми і/чи ЗМУ. Ми зажадаємо, щоб кожна із цих держав надала матеріали, що піддаються міжнародній перевірці, про усі свої матеріали, програми та ЗМУ”. Зміст цього у тому, що кожна із таких держав повинна або сама забезпечити надійне і безпечне зберігання цих матеріалів, або скористатися для цього міжнародними фондами. Роль НАТО буде полягати в тому, щоб допомагати цим державам виробляти програми звітності і знищення ЗМУ¹.

Лідери європейських країн намагаються зміцнити можливості НАТО впливати на вирішення існуючих і виникаючих проблем, знайти для себе нову роль після того, як Америка в антiterористичній операції в Афганістані відсунула Альянс убік.

Фактично перед НАТО існує три варіанти вибору:

- **перший** – НАТО, в цілому зберігається у незмінному вигляді і залишається оборонною структурою, незважаючи на очікуване розширення цієї організації на самміті у Празі. Після того, як Альянс завершить інтеграцію всієї Центральної Європи, наступне головне завдання НАТО буде полягати у залученні до Альянсу Росії й України. США залишать за собою ведення великих війн і залишать європейцям миротворчі операції в Європі і поблизу неї;
- **другий** – НАТО стає більшою мірою політичною організацією на кшталт ОБСЄ, якій вистачає роботи і в Європі, але її можливості підкріплени американською військовою міццю;
- **третій** – НАТО повинна бути перенацілена для боротьби з найбільш критичною на даний момент глобальною загрозою, якою є міжнародний тероризм. НАТО повинно поширити свою діяльність на прилеглі до його кордонів регіони і взяти на себе більш глобальну й агресивну роль.

Серед країн – членів Альянсу в останні місяці активно дискутується ідея корпоративної безпеки, яка має за мету адаптувати Альянс до нових викликів та загроз сучасності. І хоча погляди представників різних шкіл на кооперативну безпеку суттєво відрізняються один від одного, принципи кооперативної безпеки набувають прихильників серед військової та політичної еліти країн – НАТО².

З метою довести американським партнерам свою зацікавленість у підтримці НАТО, європейські члени Організації планують створити три корпуси швидкого реагування. НАТО хотіла б мати можливість виділяти для участі у воєнній кампанії 100 тис. чоловік і передбачає у майбутньому мати понад 250 тис. чоловік, здатних брати участь

відразу в трьох конфліктах тривалістю до двох років у будь-якій частині Земної кулі.

Очолюваний англійцями Об'єднаний корпус швидкого реагування (Allied Rapid Reaction Corps – ARRC) утворить головну ударну силу “конфлікту нового типу” у період після закінчення “холодної війни”. Формуються також п'ять інших корпусів (очолювані італійцями, іспанцями, німцями, голландцями, турками) і франко-германський еврокорпус (Franco-German Eurocorps). Очікується, що вищезазначені корпуси будуть зведені у два, які доповнять ARRC. Усі корпуси будуть багатонаціональними, а іхня організаційна структура будуватиметься за моделлю ARRC, 60% особового складу для якого виділить Великобританія.

Критичним і неминучим іспитом для Європи, Великобританії і НАТО, швидше за все, стане Ірак. Вищі англійські й інші європейські командири переконані, що Сполучені Штати Америки, швидше за все, почнуть там воєнну операцію. Хоча більшість європейських країн можуть виступити проти нової війни з Іраком, уряд Великобританії, схоже, готується підтримати Вашингтон. Ініціатива НАТО видається ще більш ускладненою у світлі пропозиції про створення сил швидкого реагування Європейського Союзу (ЄС) у складі до 60 тис. чол. із власною командною структурою і штабом. Хоча країни, які висловилися за створення сил швидкого реагування ЄС, у тому числі Великобританія і Франція, намагаються заспокоїти США з їх побоюваннями і наголошують, що “евроармія” стане доповненням НАТО, командування Альянсу не впевнено щодо того, як дві організації сил швидкого реагування зможуть діяти спільно. Одна з пропозицій передбачає, що війська ЄС ввійдуть у склад сил НАТО, що розгортаються. Однак очікується, що проти цієї пропозиції виступлять французи, які хочуть набагато більшої незалежності від Альянсу, де домінують американці.

США

Адміністрація Буша *не скористалася можливостями Організації Північноатлантичного договору для ведення війни проти тероризму в Афганістані*. Пентагон прийшов до висновку, що досвід косовської повітряної кампанії був нелегким. Між американським командуванням і органами військового управління НАТО виникали суперечки. Більш того, дії за допомогою НАТО вимагали узгодження роботи з комітетами, що перешкоджало виконанню планів американців. Наприклад, Франція викликала невдоволення військово-повітряних сил США, заблокувавши нанесення бомбових ударів по мостах Белграда.

Рішення США проводити операції у співробітництві з національними органами військового управління має сенс із військової точки

зору, приймаючи до уваги той факт, що сама НАТО як організація не створювалася з метою ведення боротьби з тероризмом.

Тим часом Балкани швидко переміщаються в кінець списку пріоритетів адміністрації Буша. Європа вже тепер надає до вісімдесяти відсотків миротворчих сил НАТО в Боснії і Косово, і очікується, що вона прийме на себе більше обов'язків щодо забезпечення безпеки регіону. У Боснії, американська адміністрація може попросити Європейський Союз прийняття естафету в НАТО. США задається питанням: “Який зміст в існуванні європейської політики безпеки й оборони (*European Security and Defence Policy*), якщо вона не може справитися з такою ситуацією, що існує в Боснії?”

З іншого боку, події 11 вересня не зменшили інтересу держав-кандидатів до приєднання до альянсу, а навпаки, *підкреслили важливість колективних заходів безпеки у протистоянні існуючим загрозам*. Ряд держав заявили про необхідність якнайшвидшого розширення НАТО і ЄС, що дозволить сконцентрувати антитерористичні дії, і надійніше захистити кордони держав. На цьому акцентували переважно кандидати на вступ у НАТО і ЄС.

Російська Федерація

Під впливом останніх подій відбувається загальне потепління американсько-російських відносин у сфері міжнародної безпеки та в галузі *економічної співпраці*. Найбільш наочним мотивом зближення США та РФ стали *спільні інтереси у боротьбі з міжнародним тероризмом*. Росія виявила поступки щодо розміщення американських військових одиниць в країнах Центральної Азії, стала більш поблажливо в питанні створення НПРО США та до розширення НАТО на Схід.

Під час американо-російських зустрічей обговорювались питання, пов'язані із розширенням НАТО на Схід та станом відносин Росія-НАТО. Протиріччя між Москвою та Вашингтоном щодо розширення НАТО за рахунок країн Балтії залишається *конфліктним чинником у відносинах між США та РФ*. Однак в американо-російському діалозі щодо цих проблем намітилися нові підходи, що могло б зменшити конфронтацію у разі розширення НАТО на Схід. США не схильні відмовлятися від розширення НАТО, про що свідчить рішення Палати представників Конгресу США про виділення на підготовку розширення НАТО 55 млн. доларів США для імовірних нових кандидатів – Естонія, Латвія, Литва, Словенія, Словаччина, Румунія та Болгарія.

Москва у відносинах з НАТО завжди прагнула отримати право істотно впливати на процеси колективного прийняття рішень Альянсу. Сприймаючи розширення НАТО як незворотний процес, російська політична еліта протягом останніх місяців *ініціювала таке зближення з НАТО, в рамках якого можна було б впливати на процес*

прийняття рішень в Північноатлантичному Альянсі. Росія зацікавлена отримати можливість брати участь у формуванні спільноПолітических сфер, як боротьба з тероризмом і контроль за нерозповсюдженням зброї та озброєнь усіх зразків, включаючи ядерну зброю та ракетоносці. Механізмом прийняття рішень Росії та НАТО має бути Російсько-Північноатлантична Рада, яка замінить теперішню Постійну спільну раду НАТО – РФ, діяльність якої не виправдала сподівань російських політиків.

Разом з тим, підходи НАТО і Росії щодо параметрів взаємовідносин, на сьогодні, залишаються принципово незмінними, оскільки Росія намагається зберегти власні позиції в системі євроатлантичної безпеки і не буде пов'язувати себе із вето НАТО у питаннях оборони, а США і НАТО прагнуть залишатися незалежними від позиції Москви в питаннях, що пов'язані з безпекою. Йдеться лише про створення такої спільної структури, яка виходила б за межі консультативного формату Спільної постійної ради Росія-НАТО, але не підміняла б собою механізму прийняття рішень в рамках Північноатлантичної ради НАТО.

Якщо новий орган за участі Росії буде реально створений, він може бути здатним перетворитися на *інститут, в рамках якого будуть безпосередньо прийматися оперативні рішення з питань, що пов'язані з безпекою*. Проте, завдання нового органу за його більш розширеним форматом, залишаються досить обмеженими. Можливість втілення масштабних змін у відносинах між Брюсселем і Москвою потребує значних додаткових зусиль і часу, а також має викликати дебати не тільки ззовні, але й всередині НАТО.

Наслідки для України та можливі ініціативи

Розвиток подій у відносинах НАТО і Росії містить в собі низку як позитивних, так і негативних аспектів для України. Серед *позитивних наслідків* можливої зміни формату Росія-НАТО можна віднести перспективу потепління загального клімату безпеки в євроатлантичному регіоні через пом'якшення позиції Росії щодо НАТО і США, можливість “м'якого” поширення НАТО за рахунок країн Центральної та Східної Європи, а також перспективу більш стриманої позиції Москви щодо можливості розширення співробітництва НАТО і США з Україною та іншими країнами СНД.

До *негативних наслідків* для України можна віднести зростання взаємозалежності політики Москви і позицій США і НАТО, збільшення “політичної ваги” Росії в сфері безпеки в межах СНД, зниження політичного значення України в рамках політики США і Європи щодо Росії у контексті регіональної безпеки, зниження ролі України в галузі безпеки на регіональному рівні.

На стосунки України з НАТО впливає ряд невирішених проблем, а саме:

Проблема 1 *Між Україною та НАТО існують деякі розбіжності у визначенні головних пріоритетів співпраці.*

У своїх стосунках з НАТО Україна по-перше, бачить можливість “більш м’якого” виходу на європейські ринки. По-друге, для військових таке співробітництво є запорукою одержання грантів і кредитів для реформування Збройних Сил України і технічної модернізації озброєння; нарешті, по-третє, це поштовх до активізації економічних процесів у сфері національної безпеки.

Натовські чиновники на відміну від своїх українських колег пред’являють до України аж ніяк не економічні, а політичні вимоги. Перша з яких – стабілізація внутрішньої політичної ситуації в державі. Крім того, інтеграція в НАТО сьогодні неможлива в силу декількох причин. Перша – вступ України в Альянс може спровокувати Російську Федерацію на “непередбачений політико-економічний маневр” не на користь нашої країни. Друга – нам потрібно ще зробити кардинальну переорієнтацію на зовнішньому ринку продажу озброєння і військової техніки. Разом з тим – зменшити військово-промисловий комплекс і збільшити бюджетне фінансування для реформування ВСУ за європейськими стандартами. Ігнорування ні першого, ні другого, ні третього пункту Україна дозволити собі у повному обсязі поки що не може.

Проблема 2 *Стосунки України з НАТО знаходяться під впливом “російського вектора” української “багатовекторної” зовнішньої політики.*

Багатовекторність обмежує для України можливості більш тісної співпраці з НАТО. В той же час, однією з головних аксіом у формулі Україна-НАТО є те, що вступ до північноатлантичного альянсу є справою далеко не сьогоднішнього дня.

Сама ж Україна зі своїми фінансовими можливостями на даному етапі не має можливості інтегруватись у військові структури альянсу.

Навіть, якщо Україна подасть заявку на вступ до НАТО, дуже мало шансів, що вона буде задоволена. Ставлення Заходу до України залишається неоднозначним, оскільки вона не є членом європейських структур (наприклад ЄС) і багатьма європейцями не сприймається як частина Європи. Однак на Заході розуміють, що унікальне геополітичне положення України на межі двох центрів впливу (Росія – НАТО) робить її фактично ключовою країною для європейської безпеки.

Росія здійснює найбільший зовнішній вплив на Україну. Нормалізація відносин між Україною та Росією потрібна не тільки для України, а і для всієї Європи. Багато хто з експертів сходиться на то-

му, що НАТО побоюється надто стрімко розвивати стосунки з Україною і включати її до другої хвилі розширення альянсу, саме через те, що буде порушене баланс між Росією та НАТО, де посередині знаходиться Україна.

Співробітництво України з НАТО до останнього часу не мало безпосереднього помітного впливу на російсько-українську політику. Україна не розглядалась Росією як можливий кандидат у члени НАТО (з урахуванням законодавчого закріплення її позаблокового статусу у Конституції). Крім того у відносинах двох країн було і без того надто багато проблемних питань (зокрема, розподіл Чорноморського флоту), у вирішенні яких Росія була зацікавлена. Ця зацікавленість, а також намагання не розширювати коло питань, які є проблемою для міждержавних відносин, стримували тиск Росії на Україну у зв'язку з розвитком стосунків Україна-НАТО. В той же час, Росія до певної межі сама розвивала співробітництво з північноатлантичним альянсом, а Україна декларувала свої відносини з НАТО у тих формах і організаційних структурах, у яких вибудовувались і російсько-натовські відносини.

Сьогоднішнє суттєве погіршення відносин Росії з НАТО може привести до зміни російських поглядів на розвиток українсько-натовського співробітництва. У нових умовах Росія і НАТО або будуть відпрацьовувати нові механізми розширеного співробітництва, або повернуться до варіанту відносин, проголошених ще до косовського конфлікту у порівняно менших масштабах. Будь-який з цих варіантів вплине і на позицію України, при чому перший варіант для неї є, природно, більш бажаним. Росію на сьогодні турбує межа розширення НАТО, оскільки глобально протидіяти самому факту розширення вона не може. Таким чином, наближення України до північноатлантичного альянсу стає фактично двохсторонньою проблемою Росії і України, яка знаходиться саме на тій визначальній межі розширення.

З одного боку розвиток відносин з Росією означатиме, що Україна буде знаходитись поза Великою Європою і розділить з нею гіркі плоди відносної ізоляції. З іншого боку, “дрейф” України до Європи привів би до погіршення російсько-українських відносин. У разі другого варіанту Україна перетворилася б на буферну зону, або у передній край конфронтації (не обов’язково військової) між Росією і Заходом. В той же час, якщо відносини між Москвою і НАТО не будуть активізовані, то альянс вимушений буде зменшити і свою взаємодію з Україною, для того, щоб вона не виглядала антиросійською.

На цьому етапі НАТО повністю задовольняє така форма відносин з Україною та іншими країнами, які не вступили і не мають наміру вступати до північноатлантичного Альянсу. Раніше представники української місії в НАТО стверджували, що альянс надто обережно ставиться до такого утворення, як ГУУАМ. Але зараз вже і США виявля-

ють зацікавленість справами цього неформального об'єднання. У квітні 2000 р. Америка вирішила виділити \$37 млн. дол. на зміщення прикордонної політики країн, що входять до ГУУАМ.

Росія “неформальну п'ятірку” сприймає без особливого ентузіазму, все таки меншим злом вважає самореалізацію України в ГУУАМі, ніж у НАТО.

Проблема 3 *На сьогодні Україна активно бере участь у програмі “Партнерство заради миру”.*

Конкретні напрями співпраці визначені Указом Президента України “Про Державну програму співробітництва України з Організацією Північноатлантичного Договору (НАТО) на 2001 – 2004 роки”.

В той же час, існують деякі проблеми, насамперед, вони пов’язані з тим, що Україна планує кожного року таку кількість спільних заходів, які не має можливості виконати, головним чином, через брак коштів. Таким чином виходить, що Україна бере в повному обсязі участь тільки в тих заходах, які фінансуються за рахунок Альянсу.

Проблема 4 *НАТО є ініціатором запровадження нових підходів до здійснення миротворчих операцій за новою схемою. Альянс на Балканах реалізував на практиці концепцію миротворчої гуманітарної інтервенції.*

Наприкінці другого тисячоліття найбільшу загрозу безпеці на національному та регіональному рівні створюють локальні збройні конфлікти на етнічному, політичному, релігійному ґрунті. У постбіополярний період такі конфлікти, як правило, виникають всередині держав і можуть поширюватись за межі національних кордонів (безпосередньо та опосередковано – через розповсюдження тероризму, зброй, наркотиків, біженців, економічних втрат, тощо).

На відміну від “класичних війн” у конфліктах постбіополярного періоду ворогуючі сторони не дотримуються правових норм або принципів гуманітарного права, які визначають кодекс поведінки під час війни. Варварські методи, які застосовують учасники конфлікту призводять до чисельних жертв серед мирного населення, ведуть до зневажання законів, що значно ускладнює ефективність втручання міжнародних інститутів за старою схемою проведення миротворчих операцій. Уряди деяких країн втратили контроль над часткою, або всією територією країни і не можуть здійснювати основні державні функції. (Тобто державний суверенітет втрачає легітимність, бо держава не здатна забезпечити права і безпеку своїх громадян. У деяких випадках кризова ситуація виникає у державах які існують “де юре”, а “де факто” втратили контроль громадян).

Головний вектор розвитку України йде у напрямку розбудови демократичного суспільства, а це означає неодмінну зміну пріоритетів – інтереси особи, захист прав та свобод людини поступово візьмуть

верх над суверенітетом держави. Зважаючи на сучасні геополітичні реалії та потенційні внутрішні загрози безпеці України (у вигляді придністровської проблеми, кримського сепаратизму, певних сепаратистських рухів в Західній Україні), а також політичних реалій, які свідчать про те, що Росія критикує Захід за бомбардування Іраку та збройне втручання у Косово – здійснює у Чечні військову операцію за відомим гуманітарним сценарієм. Позиція України по цьому питанні може бути сформована, виходячи з наступних положень:

- Україні доцільно підтримати ідею проведення миротворчих та гуманітарних операцій, чітко визначивши умови силового втручання, а саме:
 - Рішення на проведення миротворчих та гуманітарних інтервенцій приймається радою Безпеки ООН на основі чіткого визначеного механізму його реалізації.
 - Миротворчі та гуманітарні інтервенції можуть здійснюватись на прохання уряду країни, коли він не може самостійно упоратись з кризовою ситуацією, або держава не хоче перебирати на себе відповідальність за застосування силових заходів в умовах втручання у внутрішній конфлікт третіх країн.
 - Миротворчі та гуманітарні інтервенції без відповідної згоди уряду держав допустимі випадку фактичного розпаду держави та неможливості державних структур виконувати свої головні функції.
 - Миротворчі та гуманітарні інтервенції можливі у випадку широкомасштабного геноциду або значних жертв серед мирного населення внаслідок збройного конфлікту всередині країн. Але рішення на використання сили приймається у кожному окремому випадку у рамках статуту ООН.

Для України в цілому складається несприятлива геополітична ситуація, оскільки внаслідок цих процесів для неї існує реальна загроза опинитися на узбіччі європейських і світових процесів та виступити у ролі розмінної карти у грі великих потуг. Такий стан речей вимагає негайних кроків та масштабних ініціатив з боку українського керівництва, що не може бути обмеженим посильною участю України в антiterористичних діях та новими деклараціями щодо європейської інтеграції та змінення стратегічного партнерства із США та РФ.

На цей час поки що немає офіційних заяв високих посадових осіб НАТО і не прийняті документи, які б засвідчили конкретні напрямки трансформації Альянсу, проте обговорення цих питань на експертному рівні свідчить про певні зусилля країн – членів реагувати на нові виклики і загрози сучасності з метою корегування стратегії НАТО на коротко- та середньотермінову перспективу. Є всі підстави вважати, що на Празькому самміті (грудень 2002 р.) Альянс офіційно прийме відповідні рішення.

Якщо країни НАТО дійдуть згоди щодо нових умов вступу країн – кандидатів у НАТО і ЄС, *Україні буде важко використати стратегію вступу до НАТО як крок на шляху до ЄС*, оскільки вступ до цих двох організацій розглядається країнами – членами як дві складові одного процесу, а також передбачає наявність відповідного стану суспільства та показників економічного та військового характеру.

Враховуючи негативні моменти, які мали місце в процесі розширення НАТО на Схід на першому етапі, беручи до уваги поліпшення відносин між Альянсом та Росією, необхідність реорганізації НАТО, можна очікувати, *що другий етап розширення буде проводитися більш уповільненими темпами*, не зважаючи на тиск з боку країн – претендентів. Скоріш за все, на Празькому самміті запрошення вступити в НАТО отримають майже всі претенденти, але це означатиме лише те, що ці країни стануть кандидатами на вступ. Отримати членство в НАТО вони зможуть тільки після досягнення запропонованих критеріїв та відповідності MAP (Member Action Plan).

Зважаючи на посилення тенденції щодо адаптації національних та європейських структур безпеки до нових загроз сучасності, *ініціативи України по створенню національного антикризового центру можуть стати реальною платформою її співпраці з країнами НАТО та ЄС*.

Можлива спеціалізація ЗС європейських країн у майбутньому дозволяє Україні *відмовитись від планів адаптації її Збройних Сил до європейських стандартів і зосередити зусилля на пріоритетних напрямах, зокрема на модернізації передусім тих її силових структур, які можуть стати важливою складовою європейської стабільності* та будуть спроможні взяти на себе функції забезпечення стабільного функціонування транспортних коридорів за умов гарантій з боку європейських партнерів щодо забезпечення належного рівня національної безпеки України та її захисту від нових загроз.

Дискусія про майбутнє НАТО, що розгортається зараз, може *відкрити нову сторінку у взаєминах України й Альянсу*. Сьогодні наша країна має унікальний шанс взяти участь в цій дискусії (причому ще до самміту НАТО в Празі у грудні наступного року), про що свідчить позитивна реакція євроатлантичних партнерів, а також посила на увагу з боку західних ЗМІ до проблематики України.

Україна, порівняно з іншими державами СНД і тією ж Росією, має можливості для розвитку поглиблена співробітництва з Альянсом. Зокрема, Брюссель неодноразово через польських дипломатів інформував Київ *про особливу зацікавленість в українській військово-транспортній авіації*, яка дуже знадобилася б у проведенні антитерористичної операції. При цьому робилися відверті посилання на текст Робочого плану, прийнятого за результатами самміту Україна – ЄС у Ялті. У тексті документа є положення про можливе залучення дальньої військово-транспортної авіації українських ВПС для проведення широкого спектру операцій.

Стає можливим **більш дієве та ефективне включення України в систему євроатлантичного партнерства шляхом зміни формату відносин Україна-НАТО в напрямку посилення їх інтеграційних елементів**, враховуючи зміни в характері самої організації, поширення Альянсу на Схід та зміцнення партнерства НАТО – РФ. Таке включення слід розглядати як важливий елемент євроінтеграційного курсу Української держави.

Важливо ініціювати **більш поглиблений діалог України із США і НАТО** згідно із засадами стратегічного партнерства із США та Хартією про особливе партнерство України з НАТО в напрямку визначення нових інтеграційних зasad відносин та програм поглибленого співробітництва на рівні конкретних проектів зміцнення національної безпеки України, регіональної та міжнародної безпеки в напрямках:

- припинення потоків нелегальної міграції через Україну та зміцнення її східних кордонів;
- боротьби із корупцією та тіньовою економікою як можливих джерел фінансування терористичної діяльності;
- посилення контролю над торгівлею зброєю, припинення нелегальної торгівлі озброєннями;
- реформування Збройних Сил України та сил, відповідальних за безпеку її населення та безпеку держави.

Такі заходи важливо представити як **внесок України в антитерористичну боротьбу**, що не виключає інших кроків співробітництва, в яких зацікавлені країни Заходу.

Вкрай важливою стає активізація політичних відносин з РФ з метою включення України в діалог Росія-Захід згідно із принципами стратегічного партнерства обох країн. На цей час Росія веде переговори з НАТО без узгодження позицій з українською стороною, а **керівництво Альянсу також поки що не виявило бажання перевести діалог з Росією у тристоронній формат**. Але саме такого типу ситуації позначені в Хартії про особливе партнерство як привід для масштабних консультацій.

Україна має наполягати на максимальному врахуванні її інтересів в контексті зближення США і НАТО з РФ. При цьому важливо переекнати російську сторону, що участі України в такому діалозі може значно посилити її позиції на Заході та сприятиме подальшому розвитку українсько-російських взаємин.

Переміщення загроз у царину внутрішніх етнічних, релігійних, соціальних конфліктів вимагає перегляду механізмів забезпечення безпеки, перенесення центру ваги на превентивні заходи, аби передбачати і не допускати спалахів конфлікту, а не намагатися розв'язати його за допомогою збройних формувань, у принципі не призначених для таких цілей.

Таким чином, зникнення глобального протистояння привело до підвищення ролі регіональних та субрегіональних систем безпеки в

умовах нових міжнародних тенденцій, що набувають сили, а саме: подальшої автономізації та зростання значення внутрішньорегіонального розвитку а також зміни цивілізаційної ідентичності ряду регіонів. Тобто на регіональному рівні виникла нагальна потреба трансформації існуючих структур безпеки і пристосування їх функції та організаційних можливостей до сучасних вимог.

Розвиток регіональних структур безпеки не заперечує, а, навпаки, спонукає країни європейського регіону, що ще тривалий час будуть залишатись поза межами існуючих структур безпеки, до формування субрегіональних міждержавних утворень.

У цьому контексті більш актуальним стає проведення **сильної регіональної політики України** в напрямках – Центральна Європа, Балкані, Кавказ і Центральна Азія, Близький Схід. Несучою конструкцією регіональної політики України може бути система ГУУАМ, оскільки наші можливості на інших напрямках більш обмежені дією макрорегіональних та геополітичних чинників. На сьогодні система ГУУАМ ще знаходиться на стадії формування і не виявила належним чином свою дієздатність, але опрацювання спільних антитерористичних заходів в межах цієї організації за підтримки Заходу та сприяння з боку РФ може активізувати ГУУАМ. **Новим напрямком співробітництва України і НАТО може стати інституціалізація ГУУАМ** з наданням йому функцій по захисту транспортних коридорів та комунікацій.

Останні події в НАТО дозволяють Україні виступити з новими ініціативами, а саме:

- зважаючи на пріоритет боротьби з тероризмом доцільно обговорити можливість розподілу функцій між країнами – членами і країнами – партнерами НАТО. У цьому випадку воєнна організація України може досить ефективно співпрацювати з НАТО у проведенні миротворчих операцій, забезпечені безпеки транспортних коридорів, боротьбі з нелегальною міграцією та організованою злочинністю;
- ідея корпоративної безпеки, яка зараз активно обговорюється в НАТО, дозволяє Україні поставити на порядок денний питання про колективне членство в Альянсі. Члени субрегіональних структур, наприклад ГУУАМ, можуть бути прийняті в НАТО з наданням ім одного голосу в Альянсі при досягненні консенсусу між членами субрегіональної організації. У цьому випадку, саме вони будуть перейматися питаннями субрегіональної безпеки і вирішувати проблеми, які виникають у цьому субрегіоні, спираючись на авторитет та підтримку НАТО. З іншого боку, принцип “колективного членства” зменшує негативні наслідки необмеженого розширення НАТО і перетворення його на організацію, яка втрачає можливість оперативно приймати рішен-

ня. Крім того, країни, які з об'єктивних обставин не можуть у найближчій перспективі претендувати на повноцінне членство в Альянсі, отримують можливість більш тісної співпраці з НАТО³.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Фр. Кеміс. Доктрина Лугара для НАТО (The Wall Street Journal) <http://www.inosmi.Ru>. 21. 02.2002.
- ² Річард Коэн и Майкл Михалка. Безопасность на базе сотрудничества: новые перспективы международного порядка // Публикация №3 Центра им. Маршалла. – 2001. – 91с.; Carter A., Perry W., Steinbruner J. New Concept of Cooperative Security. The Brookings Institution. – Washington. D.C., 1992.
- ³ Ідея “колективного членства” в НАТО висувалася автором декілька років тому, але привернула увагу до себе вже після подій 11 вересня у США під час проведення міжнародної конференції у Варшаві 11 – 13 березня 2002 року “Укріплення міжнародної стабільності у Центральній Європі: практичні підходи до регіональної і субрегіональної кооперативної безпеки”.

Надійшла до редакції 18.03.2002